

Українська мова – 23 група

Дата – 21.04.2020. Викладач. Біров О.І.

Тема уроку. Складні випадки словозміни дієслів *дати, їсти, відповісти, бути та ін.*

Пояснення навчального матеріалу

1. Повторення

- *Запишіть невеликий текст. Після кожного дієслова в дужках зазначте всі його морфологічні ознаки. Підкресліть дієслова як члени речення.*

Якої великої ваги надавав наш народ у своїх наказах і повір'ях мові, людському слову! У народі вірили колись, що певним словом, яке мало хто й знає, можна й скарби в землі знаходити, й хвороби та всякі недуги лікувати, й від лихої людини та звіра оборонитись («Ласковим словом і гадюк чарують»),

ПОГЛИБЛЕННЯ ТА ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛУ

1. Конспектування

Прочитайте теоретичні відомості. Складіть конспект із наведеними прикладами.

Дієслова **бути, їсти, дати** і дієслова з основою — **вісти (доповісти, відповісти, розповісти і ін.)** у теперішньому часі та в майбутньому доконаного виду мають особові закінчення, невідомі іншим дієсловам, а тому вони не належать ні до першої, ні до другої дієвідміни. Їх об'єднують в окрему групу, які іноді називають архаїчною групою дієслів.

Дієслово **бути** в давньоруській мові мало в теперішньому часі такі особові форми:

Однина	Множина
1- а ос. есмь	єсьмо
2- а ос. еси	єсте
3- я ос. есть	суть

У сучасній українській мові від нього в усіх особах однини і множини теперішнього часу вживається звичайно лише одна форма **є** (я, ти, він **є**; ми, ви, вони **є**) і дуже рідко в першій та третій особах однини форма **єсть**: Я **єсть** народ, якого Пrawdи сила ніким звойована ще не була (П. Тичина).

У художній літературі зі стилістичною метою (для створення урочистості мови тощо) іноді вживаються архаїчні особові форми дієслова **бути**. Напр.: Ти воскреси нам діяння народу: одвічня ти ж наша сило,— славна бо еси (П. Тичина).

Дієслово **їсти** в теперішньому часі й утворені від нього дієслова доконаного виду (поїсти, з'їсти) у майбутньому часі відмінюються так:

Однина	Множина
1- а ос. їм, з'їм	їмо, з'їмо
2- а ос. їси, з'їси	їсте, з'їсте
3- я ос. їсть, з'їсть	їдять, з'їдять

Дієслово **дати**, як і вивідні від нього **віддати, видати, подати, продати** тощо, та дієслова, утворені від основи **-вісти (доповісти, оповісти та ін.)**, є дієсловами доконаного виду, тому вони в теперішньому часі не вживаються, а мають лише форми майбутнього простого часу.

Зразок відмінювання дієслів дати, розповісти.

Однина	Множина
1-а ос. Дам, розповім	дамо, розповімо
2-а ос. Даси, розповіси	дасте, розповісте
3-я ос. Дасть, розповість	дадуть, розповідять

Перепишіть прислів'я. Чому вони нас вчать. Визначте форми дієслів їсти (з'їсти), дати.

1. Скільки взимку бджолам дамо, стільки влітку медку з'їмо.
2. Хліб їж, а правду ріж. 3. Подвійно дає той, хто дає швидко. 4. Не той щедрий, хто дасть багато, а той, хто дасть вчасно. 5. Зернину до зернини додамо — і каші поїмо.

2. Самостійна робота

Провідмініайте (письмово) в однині і множині дієслова **віддати, відповісти**. З усіма формами складіть словосполучення і запишіть. Прочитайте їх товаришеві по парті.

ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ

Притча

Прочитайте, поставте дієслова, що в дужках, у потрібній формі.

Піймав лис ворона та й каже дружині:

— (Віддати) його нашим лисеняткам: нехай потренуються в полюванні, а потім (з'їсти).

А лисиця (відповісти):

— Якщо ми (з'їсти) розумного птаха, це (дати) мало користі. Хай краще (розповісти) мудру історію. А м'яса в лісі ще багато бігає — ми й дітей нагодуємо, і самі (поїсти).

Лис звертається до ворона:

— Якщо (розповісти) цікаву притчу, я (дати) тобі волю. Якщо ні, то (з'їсти).

Той міркує: «Я (розповісти), а він мене опісля все одно (з'їсти). Хай спочатку (дати) свободу. А потім поговоримо». А вголос каже:

— Притча як пісня: їм обом заважають чужі пазурі (кігті) на горлі та грудях. Відпусти мене з миром, і матимеш від мене безліч історій, які (дати) тобі світлу голову та макітру розуму. А щоб ти не думав, що я намагаюся обдурити, першу притчу (розповісти) негайно.

Лис заслухався красномовного птаха й мимоволі послабив кігті. А той продовжує:

— Якось лис і пара вовків (пішли) полювати: їжу добувати, щоб дітей годувати. Лис до заячої хатки вліз. Господаря забрав із собою, а про зайчиху і зайчат вирішив так: хай живуть і ростуть, час прийде. Бог (дати) — мої діти чи внуки ушіймають їх і (з'їсти).

— А вовки натрапили на цілий гурт корів. Пастухів із собаками нема — раду своєму стаду вони вже не (дати). Вовки на radoщах по-чали так, що не зупиняться ніяк. Думають: «Усе, що тут не (з'їсти), додому віднесемо». Один їсть, їсть, їсть — раптом у горлі застрягла кість. Так і помер. Другий намагався все м'ясо додому дотягти, але його було надто багато. Воно придавило вовка до землі, і він задихнувся.

Лис розсміявся:

— Твоя правда: ми, лиси, небагато розумніші за вовків.

А ворон йому:

— Якщо моя правда, то (виконати) свою обіцянку...

— А коли ти (розповісти) ту безліч історій, яку обіцяв?

— Ти ж не вовк — не (бути) ковати все і відразу. Прилітатиму кожної неділі і (розвідати) по одній притчі.

Відтоді лиси товаришують з родиною ворона. І це на користь не тільки їм, а й нам.

- Зробіть висновок із притчі. Придумайте заголовок до тексту.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ МАТЕРІАЛУ

1. Опрацювання тексту

Прочитайте текст. Стисло перекажіть його. Що особливо слід пам'ятати про культуру мовлення? Впишіть ті місця, на що ви найбільше звернули увагу.

.МИСТЕЦТВО ГРЕЧНОСТІ

Приписи етикету з'явилися в глибоку давнину як розумні форми спілкування людей.

У кожного народу свої правила й традиції, зумовлені національною історією, психологією, політичним устроєм країни. Вони позначаються на особистісній манері поведінки. Попри це законодавці норм етикету — англійці запевняють: справжня ввічливість усюди однакова, й гарні манери породжуються здоровим глуздом і добросердністю.

Додержання норм етикету пов'язане із загальною культурою людини, її самоусвідомленням, самоповагою та мірою гнучкого ставлення до інших. І хоч би що казали, а це не проста справа.

До етикету входять і манери поведінки вдома, на роботі, у гостині, театрі, кіно, музеї, бібліотеці, готелі, магазині, ресторані, літаку, поїзді, метро, таксі й просто на вулиці, і мистецтво одягатися, користуватися косметикою, дарувати, правила мовленнєвої поведінки тощо.

Звичайно, важко перелічити всі форми мовного та й будь-якого етикету в усіх життєвих ситуаціях і не так просто ними оволодіти. Проте, скориставшись ними, ми зможемо правильно поводитися в товаристві, зажити слави гнучкої людини та самореалізуватися в спілкуванні з навколишніми. І хоч наше століття невпинно прямує в бік спрощення манер, проте й досі неабияке значення має оволодіння «кодексом ввічливості» — адже через свою чемність ми нічого не втрачаємо, а «завоювати» можемо Людину (За О. Корніякою).

2. Бесіда

1. Яка частина мови називається дієсловом?
2. Назвіть морфологічні ознаки дієслова.
3. У чому особливість змінювання дієслів бути, їсти, дати і дієслів з основою — вісти (доповісти, оповісти та ін.)?

ПІДСУМОК УРОКУ

Рефлексія

- Що особливо важливе ви дізналися на уроці та чого навчилися?
- Ідо збагатило і зміцнило ваші знання і вміння?

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

- Скласти речення з указаними в темі дієсловами у всіх особових формах однини і множини.